

FIGYELŐ

Emlékkönyv a Teleki Téka alapításának 200. évfordulójára.* Az 1802. év művelődéstörténetünk fontos dátuma: ekkor ajándékozta a magyar hazának gróf Széchenyi Ferenc gazdag könyvgyűjteményét, megalapítva nemzeti könyvtárunkat, Erdélyben pedig, Marosvásárhelyen ekkor nyitotta meg a nyilvánosság számára nagy gonddal összegyűjtött könyvtárát gróf Teleki Sámuel udvari kancellár. Hazaszeretetből kiinduló szolgálatvállalás hozta létre mindkettőt, de későbbi sorsuk, ismertségük sokban különbözik: „...milyen igazságtalan, vagy legalábbis értéket nem becsülő volt a későbbi nemzedékek sora, mely – miközben lépten-nyomon emlegette Széchenyi István áldozatvállalását, avagy az erdélyi Széchenyinek is nevezett gróf Mikó Imre tenniakarását és munkálkodását –, szinte teljesen feledésre ítélte gróf Teleki Sámuel erőfeszítéseit.” – olvashatjuk Tonk Sándornak az emlékkötet elején levő bevezető tanulmányában. A Marosvásárhelyen 2002. októberében megrendezett emlékülés és az ott elhangzó előadások szerkesztett változatából, valamint néhány a témához kapcsolódó tanulmányból gondosan összeállított kötet méltó emléket állít Teleki Sámuelnak, akinek tevékenysége az utókornak is üzen: „...éppen a bemutatott példa int arra, hogy közösségünk megmaradásának nem a csodavárás, hanem az áldozathozatal az egyetlen járható útja.” – írja Tonk Sándor a bevezetőben.

Az *Emlékkönyv* öt témakörbe csoportosítja a tanulmányokat. Az első rész a Teleki Könyvtár történetéhez hoz kiegészítéseket főleg levéltári kutatások alapján. Teleki Sámuel végrendeletében a Református Főkonzisztóriumot bízta meg könyvtárának és a vagyona jelentős részéből a gyűjtemények gyarapítására létesített hitbizomány felügyeletével. Sipos Gábor „A Teleki Téka és a Református Főkonzisztórium” című tanulmányában 1919-ig foglalja össze tömören a könyvtár és a hitbizomány sorsát, s mellékletben az alapító halálát követő évek fennmaradt levelezésanyagából, az 1843-as állományrevízióval bezárólag válogatott ki néhány érdekes dokumentumot. Teleki Sámuel végakaratainak teljesítése az örökösök ellenállásába ütközött. Egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy a gyűjtemény fenntartása, gyarapítása nem felel meg az alapító szándékának. 1874-ben Orbán Balázs interpellált a képviselőházban, s „nemzetkárosításnak” nevezte azt a gondatlanságot, ahogyan a Teleki örökösök a Tékával bántak. Somkuti Gabriella „Orbán Balázs és a Teleki Téka” című tanulmánya a székely tudós bátor kiállásáról, az azt követő sajtóperről, illetve ennek lezárásáról szól nagyon élvezetesen. Benkő Samu „Hitbizománytól államosításig” címmel a gyűjtemény jogi státuszának alakulását követi nyomon az 1948-ban bekövetkezett államosításig. A logikus és tömör összefoglalás végén a mellékletekben közli a legfontosabb dokumentumok: jegyzőkönyvek, határozatok szövegét. Egy gyűjtemény sorsa nagy mértékben függ mindenkori gondozóinak hivatástudatától. Csontos Mária „Levelek a marosvásárhelyi Teleki Téka történetéből” című tanulmányában Gulyás Károlynak állít emléket, aki 1907–1942-ig szolgálta áldozatosan a gyűjteményt. A mel-

* *Emlékkönyv a Teleki Téka alapításának 200. évfordulójára 1802–2002.* Szerk.: DEÉ NAGY Anikó, SEBESTYÉN-SPIELMANN Mihály, VAKARCS Szilárd. Marosvásárhely, 2002. Mentor Kiadó. 621 l., illusztr.

léletben között levelekből megismerhetjük az írói munkássággal is rendelkező tanár ember sok gonddal és nélkülözéssel járó küzdelmét a Téka megóvásáért és gyarapodásáért. A 2. világháború után új korszak következett a gyűjtemény életében: 1949-ben államosították, majd 1962-ben egyesítették a marosvásárhelyi egykori Református Kollégium Nagykönyvtárával, végül 1974-ben elveszítette önállóságát, s a Maros Megyei Könyvtár egyik részlegeként működik. Deá Nagy Anikó „A marosvásárhelyi Teleki Téka a második világháború után” című történelmi áttekintésében nagy gonddal foglalja össze ennek a kornak eseményeit, emléket állítva a Téka könyvtárosainak. A gyarapodások és veszteségek számbavételén túl megismerkedhetünk a gyűjtemény tudományos tevékenységével, kiállításaiival s jelenleg is folyó küzdelmével az egykori önállóság visszaszerzéséért. Az időközben nagyon leromlott épület fokozatos helyreállításában nagy segítséget jelent a Förderstiftung zu Teleki Téka alapítvány, amelyet a Teleki család külföldön élő tagjai hoztak létre 1993-ban. A további gondok számbavétele fontos programot jelenthet mindazoknak, akik szívükön viselik a gyűjtemény sorsát. A tanulmány az intézménytörténet szempontjából fontos mellékletben sorolja fel az 1950-től ott dolgozó munkatársakat, és azon Bólyai kéziratok jegyzékét, amelyeket a Bukaresti Történelmi Múzeum még 1970-ben kért kölcsön, s a Téka azóta is küzd visszaadásukért.

Az *Emlékkönyv* második tematikus egységében az alapító Teleki Sámuel személye áll a középpontban. Szabó Miklós „A könyvtáralapító Teleki Sámuel és Sáromberke népe” című tanulmányában az alapítót mint felvilágosult földesurat ismerhetjük meg, aki igaz, hogy nagy újításokat nem hajtott végre birtokán, de szigorú következettségével, s ha szükséges volt, bőkezű adakozásával végül is a birtokán élők javát szolgálta. Tóth István „A váradi katolikus felvilágosodás és egy Teleki Sámuelhez írt pásztoridill” című tanulmánya először 1994-ben jelent meg, amelyben az azóta elhunyt szerző egy addig ismeretlen kéziratot mutatott be. Mivel ez egy Teleki Sámuel névnapjára írt latin nyelvű ekloga, az *Emlékkönyv* szerkesztői dicsérendően ismét közlendőnek javasolták. A klasszikus hagyományt és a kor ízlését követő mű szerzői Gánóczy Antal váradi kanonok, aki a műben pásztori nevéen Floridenus Maconius-ként szerepel és a Seralbus Erimanticus nevű pásztor szerepét vállaló Hannulik János nagykárolyi piarista rendfőnök. Tóth István a latin szövegen kívül magyar fordításban is közli az eklogát, mellyel a szerzők és a váradi irodalmi kör 1786 májusában köszöntötték a bihari főispán és kerületi kormánybiztos Teleki Sámuel. A hollandiai Postma Ferenc évtizedek óta foglalkozik a holland–magyar kulturális kapcsolatok témakörével. „Frustula Telekiana” című tanulmányában néhány a groningeni és leideni egyetemi könyvtárakban végzett kutatásai során fellelt, eddig ismeretlen levelet közöl Teleki Sámuelről. A címzetek a groningeni teológia professzora, Daniel Gerdes, illetve Petrus Wesseling, aki Utrechtben az egyetemes történet professzora volt. Ez utóbbinak írt három latin nyelvű levele egyikében a gróf beszámol Janus Pannonius kiadásának kezdetéről, vagyis arról, hogy bécsi útja során a császári könyvtárban rábukkant a költő műveinek kéziratára, s szeretné ezeket összegyűjteni, kiadásra előkészíteni. De a holland tudósnak küldött levél átdóbjáról is megemlékezik, az Erdélyből orvosi tanulmányok céljából Utrechtbe peregrináló diákot a gróf a címzett jóindulatú figyelmébe ajánlja. Teleki Sámuel sokoldalú mecénási tevékenységének másik irányát mutatja Demény Lajos írása: „Teleki Sámuel, a Bukaresti Református Egyházközség és a magyar oktatás támogatója”. A gróf gondoskodó jótékonyága nem állt meg Erdély határánál. 1821-ben Sükei Imre kálvinista lelképásztor Bukarestben templomot és iskolát létesített a magyar anyanyelvűek számára. A nemes célt támogató nagy-lelkű adakozók között ott találjuk Teleki Sámuel is. A bukaresti egyházközségi és az Erdélyi Egyházközség Főkonzisztóriumának levéltáraiban előkerült, eddig ismeretlen dokumentumok alapján a szerző újabb adalékokat közöl az iskola és az egyházközség sorsáról, s a gróf adományán kívül az egyszerű polgárok, iparosok áldozatvállalásáról is.

Az *Emlékkönyv* harmadik témacsoportja a Teleki–Bólyai Könyvtár gyűjteményeiről szóló tanulmányokat tartalmazza. Ambrus Hedvig Mária „A Teleki Téka 1599–1710 között nyomtatott magyar

nyelvű könyvei” című írásában az alapító saját vásárlásain, olykor a csak kézirásos másolatban beszerzett köteteken kívül számba veszi a grófné, Bethlen Zsuzsanna könyveit is, amelyek ugyancsak a Téka gyűjteményét gyarapították. A kötetek között érdekes ajándékpéldányok is vannak, amelyeket egyedi értékükre való tekintettel adtak át tulajdonosaik a Tékának. Carmen Munteanu a „Reflectarea cărții vechi românești în Catalogul Bibliotecii Teleki” című tanulmányában tömören bemutatja a Teleki Téka nyomtatott katalógusának egyes köteteit, majd felhívja a figyelmet néhány különösen érdekes régi román vonatkozású nyomtatványra a történeti, földrajzi és nyelvészeti kutatások köréből. Teleki Sámuel egyetemességre törekvő gyűjtemény-építésének köszönhetően könyvtára és állományát feltáró katalógusai igen nagy kulturális értéket jelentenek. Egy könyvtár történetének érdekes része az olvasóforgalomra vonatkozó ismeretanyag is. A Téka olvasótermi használati naplója az 1803–1857 között regisztrált bejegyzésekkel fennmaradt. Mesaroş Ovidia „Cărți în limba franceză studiate la sala de lectură a Bibliotecii Teleki în prima jumătate a secolului al 19-lea” című írásában ebből választott ki néhány olyan bejegyzést, amelyek francia nyelvű könyvek használatát rögzítették. Az olvasói forgalom és a használt könyvek is azt igazolják, milyen nagy szerepe volt a Tékának az európai kultúra és a felvilágosodás eszmevilágának terjesztésében Marosvásárhelyen és általában Erdélyben. A sárospataki Református Kollégium 1671-ben kénytelen volt Gyulafehérvárra menekülni. A professzorok és a diákok annyi könyvet vittek magukkal, amennyit csak tudtak. A gyulafehérvári korszak idején több kötet került Marosvásárhelyre a Református Kollégium könyvtárába, mely később beolvadt a Teleki Tékába. Az ide menekített egykori állomány összegyűjtésére vállalkozott Sebestyén-Spielmann Mihály „A sárospataki (–gyulafehérvári) Református Kollégium Marosvásárhelyen őrzött könyvei” címmel írt tanulmányában, amelyben először a hánytatott sorsú könyvtár történetét foglalja össze röviden, majd jellemzi a fellelt állományrészt, mely a szerző tapasztalata szerint csak egy része a menekített anyagnak; lehetséges, hogy a 18. század elején belőlük jó néhányat duplumként más könyvtáraknak adtak el vagy cseréltek. (A sárospataki Kollégium könyvtárának sorsa azért is tragikus, mert a Magyarországon maradt rész a 2. világháború alatt a Szovjetunióba került, s jelenleg Nyizsnij Novgorodban őrzik. Visszaadásáról évek óta folynak a magas szintű tárgyalások.) A Tékában őrzött 103 kötet jegyzékét a tanulmány végén olvashatjuk. A könyvek értékét tartalmazukon kívül kötésük is növelheti. Mint minden igazi igényes gyűjtő, Teleki Sámuel is arra törekedett, hogy könyvtárának külleme is méltó legyen a tartalomhoz. Zsigmond Irma „Bécsi könyvkötők munkái Teleki Sámuel könyvtárában” című tanulmányában a kötések vizsgálatát meg. Deé Nagy Anikó hívta fel a szerző figyelmét a Magyar Országos Levéltárban őrzött, a Teleki Sámuel iratanyagban fennmaradt könyvkötői számlákra. A Tékában őrzött kötetekben esetleg fellelhető mesterjegyek, valamint a bélyegzők és a bécsi könyvkötőkre vonatkozó szakirodalom alapján több darabnak is sikerült azonosítania a könyvkötőjét. Sajnálatos, hogy feltehetően nyomdatechnikai okok miatt a tanulmányhoz tartozó három igen szép, színes felvétel az előző cikkbe, mintegy 20 oldallal előbbre került. A lábjegyzetekbe becsúszott néhány kisebb pontatlanság: Mazal *Europäische Einbandkunst*ja nem 1980-ban hanem 1970-ben jelent meg, s a hivatkozott 261. sz. fénykép ebben van, nem pedig az 1997-ben megjelent *Einbandkundeban*. Kimpfán Annamária „A Teleki Tékát díszítő szobrok” című összeállításában az eredetileg 63 szoborból mára megmaradt 47 azonosítására vállalkozik. Az alapítónak és feleségének mellszobrát Franz Thaler bécsi szobrász készítette, míg az ugyancsak bécsi Mathias Mayer alkotása a többi 45, bár a gróftól egykor 63 elkészítésére kapott megrendelést. 17 szobor az elmúlt kétszáz év alatt elkallódott. Mivel ókori szobrok másolatairól van szó, a szerző a Tékában fellelhető modern szakirodalom alapján igyekezett azonosítani az egyes darabokat. Az antik szobrok közül 28-at meghatározott, bár némelyik megállapítása erősen kétséges. Mivel a 19. században általános divat volt az ilyen szobrok felállítása főúri könyvtárakban, sok készülhetett belőlük, s bécsi művészről lévén szó, érdemes lenne a bécsi gyűjteményekben ill. esetleges katalógusaikban is keresgélni. Minden-

estre hasznos, hogy a tanulmány mellett közli a mellszobrok fotóját is, így a mindenkori olvasók is szolgálhatnak javaslatokkal. Az apróbb, tájékoztatásból adódó tévedések közül csupán egyre hívnánk fel a figyelmet, Homérosz nem történetíró volt, hanem költő.

A negyedik témacsoport a könyv-, könyvtár- és nyomdatörténet területéről közöl igen érdekes tanulmányokat. Rozsondai Marianne „A magyar kötetéstörténeti kutatások újabb eredményei” című tanulmányában az elmúlt húsz év eredményeit foglalja össze a corvinakötésektől kiindulva egészen a 20. századig. Több eddigi tévedést helyesbít, így bebizonyítja, hogy Lucas Coronensis nem lehetett Mátyás könyvkötője, hanem mintegy negyed századdal az uralkodó halála után működött, valamint azt is, hogy a nagyszombati nyomda mellett korai korszakában 1580–1598 között könyvkötő műhely is működhetett, ehhez kapcsolódik a CH-monogramos kötéscsoport. Érdekes elemzést olvashatunk Misztótfalusi Kis Miklós amszterdami Bibliájának és Zsoltárkiadásának hollandiai kötéseiéről is. A 18–19. századi festett pergamenkötések stíluselmzésével arra a következtetésre jutott, hogy stíluskorszaktól függetlenül, külön kategóriaként kell ezeket az alkotásokat kezelni. A tanulmány második felében a Magyar Tudományos Akadémia, az Országos Széchényi Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a gyulafehérvári Batthyaneum és a Csíkszeredában levő csíksomlyói ferences kolostor anyagának kötetéstörténeti feltárásáról ad tömör összefoglalást. Ez utóbbi gyűjteményhez kapcsolódik a következő tanulmány: Muckenhaupt Erzsébet „A csíksomlyói könyvkötő műhely első korszaka” című igen alapos elemzése. Ritka szerencse, hogy a 17–18. századi könyvkötőműhely szerszámaiból megmaradt 114 darab a csíki Székely Múzeumban, s ezeket vette össze a szerző az egyes kötésekkel. Kutatásai alapján valószínűnek tartja, hogy a csíki származású gvardián, Somlyai Miklós Somlyóra jövedele után (1629-től) kezdődhetett meg a kolostorban könyvkötői munka, tehát már jóval a nyomda alapítása (1676) előtt. A későbbi kutatásra vár viszont a szerszámok eredetének meghatározása. A könyvkereskedelem feltárásában fontos forrásnak számítanak a levéltárakban őrzött hagyatéki leltárak. Szegeden 1980 óta folynak olvasmánytörténeti kutatások, s az eredményeit bemutató kötetei már eddig is sok hasznos ismerettel gazdagították művelődéstörténetünket. Ennek a kutatásnak a módszerébe enged bepillantást a programot azóta is irányító Monok István „Szenci Kertész Ábrahám kereskedői könyvkészlete halálakor” című tanulmánya, amelyben a kiváló nyomdásznak a közelmúltban a nagyszombati Állami Levéltárban előkerült, 1667-ből származó hagyatéki leltárát ismerteti. Függelékben olvashatjuk a kutatás alapjául szolgáló dokumentumból a könyvállományra vonatkozó részeket; a csak igen hiányosan leírt köteteket a szerző igyekszik azonosítani. A leltár közli a krúdában maradt nyomtatványok jegyzékét és a teljes betűkészletet is. Ez utóbbinak alapos vizsgálatát végzi el a következő tanulmányban V. Ecsedy Judit „Egy erdélyi könyvnyomtatóműhely 1667-ben” címmel. A fennmaradt nyomtatványok és a leltár egybevetésével a szerző újabb fontos részleteket tárt fel részint a *Váradai Biblia* kiadásával kapcsolatban, részint a nyomdász utolsó szombati évének technikai feltételeiről. Mivel Misztótfalusi Kis Miklós is használta 1693-tól Szenci Kertész Ábrahám betűkészletének egy részét, az előkerült leltár Misztótfalusi kolozsvári tevékenységének megismeréséhez is sok adattal szolgál. A 18. századi Erdély jelentős könyvgyűjteményét hozta létre Bod Péter irányításával Árva Bethlen Kata, gróf Széki Teleki József özvegye. Eva Márza „Catalogul bibliotecii lui Bethlen Kata” című tanulmányában a híres erdélyi magánkönyvtár katalógusának a gyulafehérvári Batthyaneumban levő kéziratos variáns példányát veti egybe az eddig ismert jegyzékkel. Az ismertetés után közli a katalógus teljes szövegét az egyes tételek mellett szögletes zárójelbe tett modern bibliográfiai hivatkozásokkal együtt. Bethlen Kata magyar könyvtárára nagy hatással volt a kortársakra, többeket hasonló gyűjtésre ösztönzött (közéjük tartozott Málnási László és Nemes Júlia is). A 18. századi erdélyi cenzúra működésének egyik emlékééről ír Földesi Ferenc „Egy ex-jezsuita esete a cenzúrával” címmel. A volt szerzetes Bíró István mintegy 10 éven át folytatott levelezést a latinul elismerten verselő Lázár Jánossal, a református egyházkerület főgondnokával. Éveken át tervezték levelezé-

süknek közös kiadását, de ez Lázár 1772-ben bekövetkezett haláláig nem valósult meg. Három évvel később Bíró újra próbálkozott, s a leadott kéziratról ekkor készült a dolgozat tárgyát képező, kéziratban fennmaradt, elmarasztaló cenzori vélemény. A részletes jelentés elismeri Lázár gróf költői erényeit, de kifogásolja kálvinista nézeteit, Bíró leveleiben pedig elfélti egyrészt a Lázárral szembeni túlzott hízelgést, másrészt azt a protestánsokat gyalázó hangnemet, amely az érvényes királyi rendelet szellemét is sérti. A szerző betűhív átirásban közli a jelentés teljes latin szövegét. A 17/18. század fordulóján élt Dimitrie Cantemir moldvai fejedelem történetírói és irodalmi munkássága révén is sok elismerést szerzett. Grigore Ploeșteanu „Receptarea Istoriei imperiului Otoman de Dimitrie Cantemir la maghiari” című tanulmányában a fejedelem leghíresebb munkájának, az ottoman birodalomról szóló művének a magyar történetíráásra gyakorolt hatását vizsgálja, összeveti Decsi Sámuelnek néhány évtizeddel később megjelent *Osmanografiájával*. A felvilágosodás korának kimagasló román tudósa volt Vasilie Popp, akinek legismertebb munkája a szebeni román nyelvű nyomtatványokról szóló értekezése volt. 1842-ből fennmaradt könyvtári katalógusát adja közre Iacob Mârza „Cărți de la polihistorul Vasilie Popp” című írásában. A 20. század egyik legjelentősebb adománya, Apponyi Sándor világhírű *Hungarica-gyűjteménye* 1925 után került az Országos Széchényi Könyvtárba. W. Salgó Ágnes „Epizódok Apponyi Sándor *Hungarica-gyűjteményének történetéből*” című tanulmányában az évtizedeken át folytatott gyűjteményépipítés történetéhez hoz érdekes adalékokat. Számba veszi azokat a jelentős árveréseket, amelyeken a gróf vásárolt, felvillantja személyes kapcsolatait korának többi gyűjtőjével, miközben a nyomtatott katalógusra és a rendelkezésre álló kevés fennmaradt kéziratári forrásra is támaszkodik. A számos jelentős külföldi magángyűjtemény szétszóródása az árveréseken egyre inkább arra ösztönözte Apponyi Sándort, hogy nagy gonddal összeállított könyvtárának későbbi együttmaradásáról is gondoskodjék, s ezért is került sor az adományozásról szóló végrendeletre.

Az *Emlékkönyv* ötödik témacsoportjában a művelődéstörténet köréből olvashatunk tanulmányokat. Vakarcs Szilárd „Luther Márton és az aiszóposzi fabulák” című szövegközlésében a görög meseíró művének a Teleki Tékában fellelhető kiadásaival foglalkozik, és magyar fordításban közli Luther 1530-ban készült *Etliche Fabeln aus Äsopo* című munkáját. A tanulmány végén olvashatjuk a Tékában található 13 Aesopus kiadás a 16–20. századig terjedő jegyzékét. A recenszensnek viszont nem sikerült megtalálnia a cikkben az eredeti Luther mű bibliográfiai adatait, s arról sem kapott információt, hogy ez munka megtalálható-e a Tékában. A sietségből adódó hibák is zavaróak, így például a Pesti Gábor-féle fordítás nem 1592-ben, hanem 1536-ban (Bécsben) jelent meg, de említhetnénk még számos hibás olvasatot is főleg a bibliográfiai rész latin és görög szövegéből. M. Vásárhelyi Judit hosszú évek óta foglalkozik Szenci Molnár Albert munkásságával. „Bujdosás és számkivetettség Szenci Molnár Albert életében” című elemző cikkében a Téka egyik kincsével foglalkozik, Molnár idézetgyűjteményével, pontosabban a címben jelzett két fogalom latin megfelelői alatt szereplő idézetekkel. A tanulmány szerzője a tőle megszokott filológiai pontossággal elemzi az élet = bujdosás gondolatot, melynek eredete a Bibliában is megtalálható, de Molnár csak akkor tekintette hasznosnak a bujdosást, ha az aközben megszerzett tudás a hazát gyarapítja. A marosvásárhelyi unitarizmus történetéhez hoz újabb kiegészítéseket Balázs Mihály „Toroczkai Máté Marosvásárhelyen” című tanulmánya. A később unitárius püspökké választott Toroczkai 1579-ben lemásolta az új vallási mozgalom alapművét, Jacobus Palaeologus *Disputatio scholastica* című munkáját. Az ebben és más nyomtatott könyvekben megtalálható bejegyzései alapján állapít meg a szerző újabb adatokat Toroczkai életéről és a korabeli unitarizmus történetéről. Egy valószínűleg Marosvásárhely környékéről származó kiváló gyógyszerésznek, Pókai Benjáminnak állít emléket Font Zsuzsa és Keserő Bálint tanulmánya – „Az erdélyi orvoslás múltjából. Póka Benjamin patikusnak tanul (1726–1733)”. Magyarországi, erdélyi és németországi levéltári kutatások alapján állították össze a később Debrecenben működő, rövid életű patikus pályafutását, peregrinálását a legjobb

német és holland egyetemeken. Tanulmányi éveit során a Teleki család több tagja is támogatta, s a hozzájuk írt leveleinek jegyzékét néhány más ugyancsak rá vonatkozó levéllel együtt a tanulmány végén olvashatjuk. Gömöri György „Kaposi Juhász Sámuel angliai utazása és későbbi tanári működése” című tanulmányában a szerző az angolbarát erdélyi tanár életrajzát kéziratban maradt útikönyvének adataival egészíti ki. Kaposi *Omniariuma*, amint azt címe is sejteti, vegyes feljegyzéseket tartalmazó napló, amelyben 1685-ben kezdődnek az angliai vonatkozások. Leideni tanulmányait megszakítva kelt át a csatornán, de arról nincs pontos adat, meddig tartózkodott a szigetországban. Feljegyzései és angol könyveinek jegyzéke érdekes színteljesen jelent az angol–magyar kapcsolatok történetében. Mindössze egyetlen hiányosságot kell megemlítenünk, sehol sem olvasható, hogy hol található a tanulmány tárgyát képező kézirat. Kissé zavarba ejtő Egyed Emese „Fekete János utópiái. Egy 18. századi költő kapcsolat-kultúrája” című írása, amelyben a szerző a különös gróf életét, nézeteit és emberi kapcsolatait elemzi. Sok érdekes megállapítást tesz, de az egész tanulmányt a fókuszba állított gróf viselkedésével rokon fesztelenség jellemzi, ami lehet, hogy érdekes, meglepő, de az irodalomtudomány hálásabb, ha a egy tanulmányhoz filológiai pontossággal megadott jegyzetek is csatlakoznak, és a értekezés nyelve szabatosabb. A hagyatéki leltárak sok érdekes adatot őriztek meg az elmúlt korok mindennapi életéről, a bennük levő könyvjegyzékek pedig az olvasási kultúráról. Kovács Kis Gyöngy (vagy György, neve mindkét változatban olvasható a kötetben!) „Könyvek és borok. Demény György nagyenyedi hagyatékleltára 1823-ból” című dolgozatában Demény életének felvázolása után teljes terjedelmében közli a nagyszabedű Kincstartóság irattárosának vagyonteljárát. Az ingóságokon és a pincében talált borokon kívül 84 könyvet és 34 kéziratot tartalmaz a jegyzék. Mivel a könyvek leírása csak jelzészzerű, a szerző nem vállalkozott az egyes tételek pontosítására. Az *Emlékkönyvet* záró tanulmány korunk problémájával, a digitalizálással foglalkozik. Fülöp Géza „Digitalizálás a könyvtárban” címmel röviden összefoglalja a legfontosabb ismerteket, lehetőségeket, és számba veszi az új adathordozók alkalmazása esetén jelentkező problémákat is. Végző következtetése az, hogy az informatikai forradalom összes vívmánya sem fogja a a nyomtatott könyvet és a könyvtárakat feleslegessé tenni.

Az *Emlékkönyv* végén olvashatók a tanulmányok idegen (angol, francia, német és egy esetben magyar) nyelvű, tartalmi összefoglalói, melyek terjedelme változó. Sajnos ez az a rész, ahol különösen látszik a szerkesztők megfeszített munkájának következménye, meglehetősen sok a zavaró sajtóhiba. (A recensens tanulmányáról szóló összefoglalás pl. Apponyi Sándor születését 1884-re teszi 1844 helyett.) A kötetet a Teleki Téka válogatott bibliográfiája zárja 1801-től napjainkig. A szép fotókat id. Bach Lóránd, Tamás András és Jakab Tibor készítették. Az *Emlékkönyvről* a kisebb fogatkozások ellenére is csak a legnagyobb elismeréssel lehet szólni. A szerkesztők áldozatos munkája révén az emlékülés résztvevői már kézbe is vehették a kötetet, amely méltó emléket állít Teleki Sámuel nemes adományának. A kötet megjelenését a Förderstiftung Teleki Téka Alapítvány (Basel), a Határon túli Magyarok Hivatala (Budapest), a Nemzeti Kulturális Alapprogram (Budapest), az Illyés Közalapítvány (Budapest–Kolozsvár) és az Anyanyelvi Konferencia (Budapest) támogatta.

W. SALGÓ ÁGNES